

La variació lingüística en els mitjans audiovisuals com a estratègia conscient

Language variation as a conscious strategy in audiovisual media

Laia DARDER

Centre d'Estudis Lingüístics. Universitat de Brown

Data de recepció: 26 d'abril de 2014

Data d'acceptació: 8 de juliol de 2014

RESUM

Quan TV3 es formà l'any 1984, es creà un estàndard oral per a desenvolupar i doblar continguts. Tanmateix, la irrupció del primer canal de televisió exclusivament en català no es féu sense polèmica pel que fa a les tendències lingüístiques que s'hi observaven. Notant el pes de la centralitat de Barcelona en el model de llengua, des dels quatre costats de les terres de parla catalana, lingüistes i estudiosos en criticaren la manca de representació de les varietats del català en un moment en què el canal televisiu es veia com a eina aglutinadora de la llengua després de la dictadura. De trenta anys ençà la presència de nombrosos canals demostra que el català s'empra activament en els mitjans de comunicació, tant públics com privats. En qualsevol cas, la profusió de models lingüístics és palpable, simptomàtica d'una realitat lingüística que dista de la promoció d'un sol model o *estàndard*, i característica d'un model de llengua pluricèntric.

En aquest article exploraré si els mitjans audiovisuals en català efectivament creen diversos centres lingüístics. Compararé la situació amb altres espais audiovisuals en anglès com a punt de referència de la utilització de variació. També parlaré de la inevitabilitat de l'augment de la visibilitat de les varietats dialectals en els mitjans de comunicació. La conclusió valorarà de quina manera la qualitat pluricèntrica del català pot ser positiva per a la vitalitat de la llengua catalana si el disseny de l'audiència es desenvolupa tenint en compte la comunitat lingüística sencera, tal com ho fa la British Broadcasting Corporation (BBC).

PARAULES CLAU: mitjans audiovisuals, llengua pluricèntrica, variació lingüística, disseny de l'audiència, normativa, planificació lingüística.

ABSTRACT

When TV3 was founded in 1984, an oral standard was created for product development and dubbing. However, the implementation of the first television channel exclusively in Catalan was not without controversy over the language trends that were observed. Noting the focus placed on the centrality of Barcelona, scholars and linguists from the Catalan-speaking areas

CORRESPONDÈNCIA: Laia Darder. Brown University. Center for Language Studies. 195 Angell Street. Providence. RI 02912. United States. A/e: laia_darder@brown.edu. A/I: <http://www.brown.edu/academics/language-studies/>. Tel.: 00 1 (401) 863-3043. Fax: 00 1 (401) 863-2551.

criticised the lack of representation of the varieties of Catalan within the model at a time when TV3 was seen as a tool for language reunification after the dictatorship. Thirty years on, the presence of numerous television channels demonstrate that Catalan is used actively in audiovisual media, both public and private. However, the profusion of linguistic models is palpable, and symptomatic of a linguistic reality that is far from promoting one model or 'standard', and characteristic of a pluricentric language model.

In this article I will explore whether the media platforms in Catalan are effectively creating various linguistic centres. I will compare the situation with other audiovisual spaces in English as a reference point of the use of variation in media. I will also discuss the inevitability of the increase in visibility of language variation in media. The conclusion will assess ways in which the pluricentricity of Catalan can be positive for the vitality of the language if, as is the case of the BBC, audience design develops with the entire linguistic community in mind.

KEYWORDS: audiovisual media, pluricentric language, language variation, audience design, language model, language planning.

1. INTRODUCCIÓ

Aquest article està lleugerament vinculat a l'aplicació de la normativa pel que fa als mitjans audiovisuals. Si per *normativa* entenem les directrius que emanen dels instituts que vetllen per l'adequació de la llengua, aleshores podríem parlar d'una de les aplicacions de la normativa en els mitjans audiovisuals. Tanmateix, prenent com a prisma la societat postmoderna, amb l'abast de les eines de producció de la comunicació, podem constatar que la participació de la societat en la comunicació s'ha horitzontalitzat, la qual cosa es magnífica amb la popularitat d'Internet. La llengua catalana està abocada, com tantes altres llengües passivament o activament, a acceptar la seva diversitat si vol seguir actuant com a eina de comunicació eficaç per als seus parlants, de la mateixa manera que ens trobam abocats a acceptar la diversitat de la població. La qüestió que ens afecta aquí és de quina manera la llengua catalana es pot beneficiar de l'acceptació de la diversitat pròpia. Com ja ha passat en llengües com l'anglès, en català ens trobam en un moment en què potser hauríem de valorar la variació lingüística com una eina de planificació lingüística, més enllà de pretendre que un model oral monocèntric basat en el català central ens faci servei en temps postmoderns.

2. VARIETATS, DISSENY DE L'AUDIÈNCIA I LLENGÜES PLURICÈNTRIQÜES

En aquest apartat introduïrem els canvis variacionals que s'han produït en alguns mitjans audiovisuals en anglès, els quals han adoptat usos alternatius a l'estàndard que es desenvolupà inicialment per a la ràdio i la televisió. N'ampliarem els principis, per tal de contrastar-los després amb la llengua catalana. També exposarem el marc de disseny de l'audiència, segons el qual Bell (1984 i 2001) descriu el procés que segueixen els emissors de missatges en ajustar-se a l'audiència que perceben com a receptora,

i la manera com la volen influir. Alhora, atès que el català es pot descriure com una llengua pluricèntrica, n'establirem els principis i de quina manera aquesta característica afecta la fesomia de la llengua en els mitjans audiovisuals; aquest apartat serà especialment útil a l'hora de veure les divisions que es produeixen en l'espai mediàtic en català. Cal esmentar que considerem els mitjans audiovisuals com un motor de canvi lingüístic potent i capaç de reestructurar les percepcions sociolingüístiques dels televidents, com demostra Coupland (2010: 70) per al cas de l'anglès.

2.1. *L'aparició de varietats en els mitjans*

La British Broadcasting Corporation (BBC) començà les emissions amb un sol model de llengua —la *received pronunciation* (RP)—, el qual s'emprava com a símbol de distinció i privilegi en col·legis privats, universitats i sectors professionals (Fennell, 2001: 186) malgrat que només un percentatge ínfim de la població l'emprés com a varietat nativa. El model es percebia com a tan prestigiós i adequat per a les emissions que, quan es començaren a rodar les primeres pel·lícules audiovisuals, es creà l'anglès transatlàntic per tal que Hollywood i la Gran Bretanya se cenyissin a un mateix model d'anglès oral que tenia trets dels dos parlars més prestigiosos de cada banda de l'Atlàntic (Whithers-Wilson, 1993: 9). Tanmateix, aquest model progressivament donà pas a la sinceritat emocional, la qual cosa requeria un ús més natural de la llengua, per sobre de l'eloqüència o l'artifici (Kozloff, 2000: 24). D'aquí es desprèn la importància de l'ús de les varietats lingüístiques com a eina per a establir identitats o bé per a afectar de diverses maneres els receptors de missatges orals; això és el que Coupland (2007) anomena *estil*. Dins de l'estil es poden establir les bases de la *vernacularitat* (Coupland, 2009), la qual Coupland descriu com la voluntat d'implicar-se en el llenguatge que no es defineix com a estàndard, que no emana des d'una institució com a varietat prestigiosa (Coupland, 2009). En això, hi podríem encabir qüestions identitàries que es relacionen amb varietats dialectals que no gaudeixen d'un prestigi prescriptiu. Cal dir que, tot i que el concepte de *vernacularitat* és implícit en aquest article, ens hi referirem escassament.¹

En aquest sentit, és útil el debat que enceta Coupland (2007: 21) sobre la conseqüència d'afavorir una varietat per sobre de les altres en el sentit que a la resta se'ls atribueixen, per eliminació, trets negatius perquè els positius es destinen a la llengua percebuda com a estàndard. Així, en el cas del català, fàcilment es poden desenvolupar estereotips pejoratius sobre els parlars de fora de Barcelona si mai no s'empren per a temes que requereixen formalitat en els mitjans de comunicació, o si són sistemàticament estereotipats com a rurals, poc sofisticats o incults.

1. Cal fer notar que el concepte d'*estil* descriu com els usuaris de la llengua empren el seu codi per tal d'influir els receptors i que va més enllà del concepte d'*adequació al context*, adduint que el context no és l'únic element determinant del disseny de missatges, sinó que també hi influeixen les intencions comunicatives.

És interessant de veure que, en el cas dels mitjans audiovisuals britànics, el coneixement entre els parlants de les diverses varietats que corresponen a l'anglès se suposa ampli, atesa la profusió d'accents que s'empren tant en el cinema com en la televisió britànica —no pas tant en l'americana en l'àmbit nacional, tot i que s'hi observen certes marques variacionals (Wolfram i Schilling-Estes, 2006: 314). Per al cas britànic, Fennell (2001: 186) descriu com el canvi d'ideologia de la BBC vers la variació, un procés que culminà quan l'any 1991 s'acceptaren varietats de fora de la RP als teletotals, ha propiciat una percepció de prestigi menor de la RP en favor d'altres varietats.

2.2. *Disseny de l'audiència*

Una qüestió que es relaciona amb els models que es promouen és el *disseny de l'audiència*, un marc formal creat per Bell (1984 i 2001). Amb aquest marc, Bell descriu el procés de disseny conscient o inconscient que es pot trobar en cada acte de comunicació; el disseny determina les formes i l'estil emprats. Segons Bell, el disseny de l'audiència es troba en les comunicacions entre els parlants, però també en els mitjans de massa. Això, ho anomena *referee design*, el qual descriu una audiència imaginada; els destinataris d'aquest disseny són presents en la ment dels productors, però són físicament invisibles ateses les característiques dels mitjans audiovisuals de massa (1984: 161).

El que ens interessa sobre el disseny de l'audiència és veure de quina manera i a qui s'adrecen els canals en català pel que fa a la totalitat dels parlants. És a dir, quina és l'audiència amb qui volen convergir segons les varietats que empren. En demanar quin model segueix la BBC, Martha Figueroa-Clarke (2009), del servei lingüístic, anunciava en una comunicació personal:

[a]s a public service broadcaster, the BBC aims to acknowledge the English language in its current form by reflecting, via our broadcasters, the diversity that exists among English speakers across the UK – and around the world.

De la mateixa manera que abans els mitjans audiovisuals tendien a emprar un model d'estàndard idealitzat, també per a una audiència idealitzada, podríem desprendre d'aquesta estratègia de comunicació emprada per la BBC que el concepte chomskià d'emissor i receptor ideals ha donat pas, almenys en anglès, a un disseny de l'audiència adaptat a la realitat de la població. És a dir, a una població que s'expressa amb varietats diferents i que no és homogènia com ho és un sol model de llengua. Cal recordar, tanmateix, com apunten Coupland (2009: 284) i Lippi-Green (1997: 86), que, en la mediatització de dialectes, aquests sovint perden autenticitat;² el que ells consideren rellevant, tanmateix, és que en principi es produeixi variació en els mitjans audiovisuals i descobrir com està indexada.

2. Coupland considera que això és una conseqüència de l'efecte que tenen els mitjans audiovisuals de massa, i anomena el fenomen *mass mediated vernacular speech* (2009: 284).

Tot i la manca d'autenticitat, allò que destaca Coupland (2010) de la variació dialectal que apareix en els mitjans de comunicació britànics és que provoca que els televidents siguin impulsats «into reflexive appraisal, to construe alternatives to the traditional, modernist order based on gender, age or class principles. Audiences see the process of recontextualisation as well as the social structure that is recontextualised» (Coupland, 2010: 71). D'aquesta idea destacam el potencial que tenim a l'abast gràcies als mitjans de comunicació en català per a canviar les percepcions lingüístiques que tenen alguns parlants vers dialectes d'altri, sovint per manca d'exposició a altres varietats, o per percepcions obsoletes sobre models de llengua imperials, com ho pugui ser l'espanyol.

És evident que la situació de l'anglès i del català són ben diferents si tenim en compte l'estatus mundial d'ambdues llengües, el nombre de parlants i la mida del territori. Tanmateix, la representació que es fa de l'anglès en els mitjans respon a un procés de planificació lingüística i cultural en què s'ha donat cabuda a la realitat de la llengua. En una situació de divisió del català en què hi ha ideologies que s'expressen lingüísticament, pensam que un model que aprecii i inclogui la diversitat dissoldria aquestes actituds que s'alimenten del desconeixement.

2.3. *Llengües pluricèntriques*

Clyne descriu les llengües pluricèntriques com a «languages with several interacting centres, each providing a 'national' variety with at least some of its own (codified) norms» (Clyne, 1992: 1). Clyne (1992) fa notar que en les llengües pluricèntriques hi ha escissions de la *perifèria* pel que fa al tracte que reben del *centre*, i que reaccionen a la codificació central, entre les quals trobam «French-Canadians or Latin-Americans (rather than those from Paris or Madrid)» (Clyne, 1992: 1). Així, l'anglès, l'alemany i l'espanyol són exemples de llengües pluricèntriques, amb centres dels quals emanen innovacions i normativa, ja sigui amb prescripció o mitjançant la difusió a través de mitjans de comunicació.

Tot i que el català actua com a llengua pluricèntrica dins un mateix nivell nacional, les definicions de nacions com a constructes d'identitats nacionals (Clyne, 2004) són aplicables a les regions de parla catalana. Com s'ha plantejat en articles anteriors (Mas, 2012), la llengua catalana es pot considerar pluricèntrica; tanmateix, Mas (2012) no detalla les varietats balears com a constitutives d'un altre centre lingüístic, com tampoc l'andorrana, segurament perquè hi ha un cisma clar entre l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i l'Institut d'Estudis Catalans, i no tant amb la resta. Com que el nostre punt de partida és la llengua en els mitjans de comunicació, podem argumentar que efectivament ens trobaríem davant d'una llengua fraccionada segons les directrius administratives espanyoles. Això implicaria que l'abast de les comunitats segueix les fronteres establertes per les comunitats autònomes actuals, les quals farien erigir identitats diferenciades i molt vulnerables a canvis polítics, sobretot quan no hi ha un espai mediàtic aglutinador. És per això que aplicam el concepte de llengua pluricèntrica,

amb regles emeses per cada centre que no sempre són reconegudes o compartides en els altres centres. Com a exemple de l'aplicació del pluricentrisme de la llengua catalana podríem esmentar els dibuixos animats, i el cas concret de *Doraemon*, una sèrie que es doblà en tres versions, una per a cada comunitat autònoma on el català és oficial. En aquest sentit, les tensions ideològiques en català no són aparents en anglès, atès que la BBC empra programes amb diversitat de variació per a tots els televidents, incloent-hi els infants. No seria il·lògic entreveure una ideologia folkloritzadora en el fet que es doblin dibuixos animats, mentre que s'accepten pel·lícules doblades a l'espanyol i no al català central a Televisió Valenciana (TVV) i, intermitentment, a Televisió de les Illes Balears (IB3).

3. ELS MITJANS AUDIOVISUALS EN CATALÀ

Per tal d'entendre la situació actual del català en els mitjans de comunicació és necessari tenir en compte els problemes de caire polític que són inherents a la situació lingüística en els territoris de parla catalana dins la frontera administrativa espanyola. També caldrà veure com la ideologia política ha tingut un paper crucial sobre la divisió mediàtica que ha contribuït a la construcció d'un model pluricèntric, amb varietats que coincideixen amb cada comunitat autònoma. En el present,

the governments of each autonomous region have a number of so-called 'competences' which are to a certain extent devolved from central government. Both linguistic and public media policies are among these devolved competences and therefore, although Catalonia, the Balearic Islands and the Valencian Community share the same language, they do not by any means share a common linguistic policy for public television [which affects] the language of television. (Marzà *et al.*, 2006: 14)

Aquest és un procés que s'engegà després de la dictadura franquista, amb la normalització lingüística, la qual es refereix al procés de recuperació lingüística en el context catalanoparlant, com un intent de revocar un procés de substitució lingüística (Boix i Vila, 1998: 317). Atesa la posició subordinada i minoritzada de la llengua, es dissenyaren programes de planificació lingüística per tal que la llengua catalana recuperés usos i en tingués de nous. Els processos de normalització van donar pas a la Llei de normalització lingüística a les Illes Balears, al Principat de Catalunya i al País Valencià en els anys vuitanta. Com a conseqüència de la normalització lingüística, amb el pas dels anys es crearen tres corporacions televisives sobre les quals basarem aquest article.³

Es podria establir que una de les fites principals que feren del català una llengua pluricèntrica començà en la segona dècada del segle XX amb la polèmica engegada

3. Tot i que hi voldríem incloure una secció dedicada a Andorra Televisió, sabent que és un quart centre que desenvolupa el model nord-occidental, ens calen dades pel que fa a la interacció de dialectes a més del central.

arran de la normativització de la llengua. Els dos filòlegs capdavanters, el mallorquí Antoni Maria Alcover i el barceloní Pompeu Fabra, tenien visions molt diferents sobre la codificació de la llengua, les quals han perdurat i s'han repetit cíclicament. El gramàtic de Barcelona volia un sistema en què la varietat de la capital catalana fos afavorida i mantingués més prestigi que les altres, mentre que Alcover propugnava la necessitat que les varietats valenciana i balear hi tinguessin representació (Perea, 2001: 248). Pompeu Fabra passà a establir les normes de la gramàtica catalana, basada en el model barceloní, mentre que Alcover col·laborà amb Francesc de Borja Moll per acabar l'any 1962 el *Diccionari català-valencià-balear*, en el qual es lloa implícitament la llengua catalana a través de la seva variació, com a continuació de la visió que Alcover tenia de la codificació de la llengua amb tota la seva riquesa variacional. Aquí ja destaca la forja del model pluricèntric, en què el centre no veu la necessitat de fer concessions a la perifèria, mentre que la perifèria alerta sobre els perills d'ignorar-la.

Com a fet relacionat després de la dictadura, Sabater (1991), Solà (2003) i Rico i Busquets (2008) parlen extensament sobre els problemes de recuperació lingüística i aplicabilitat de la llengua en els mitjans audiovisuals després d'un silenci de quaranta anys. Aleshores es desenvolupa la problemàtica del català *light* i *heavy*. Com explica Solà (2003: 71-78), la visió del *català light* no tingué en compte la realitat de la influència de l'espanyol sobre el català i la distància que el nou «estàndard» creava amb altres dialectes de fora de Barcelona. Els impulsors del *català light*, finalment, tingueren veu i vot a l'hora de decidir el català que s'empraria; veien la variació dialectal de fora dels confins de Barcelona com un signe negatiu (Solà, 2003: 75). Això afectà el procés de normalització del català, fins al punt que estudiosos de la perifèria expressaren la seva decepció amb el model.

In the early 1980s, the 19th-century polemic was brought back to life, but animated by a different range of meanings. There was rising concern that the 40-year absence of Catalan from school curricula and the mass media was producing two trends that would be very difficult to reverse: the substitution of Catalan lexical items and syntactic structures by Castilian; and the fragmentation of the language into its four main dialectal variants [...]. Again, the worst case scenario was that Catalans themselves would unwittingly bring to completion the program of linguistic genocide the Franco regime began [...]. (DiGiacomo, 1999: 112)

Com apunta DiGiacomo, un risc real amb què es trobava la llengua aleshores era la fragmentació en un moment clau de la recuperació. Tot i les crítiques i les queixes, quan arribà el nou canal, el model de llengua en què es basà el model oral fou el central, tot i que cal reconèixer que els estadis inicials foren molt tensos en aquest respecte (Puigbó, 2000: 15).

Es podria dir que el model centralitzat inicial de TV3 causà reaccions perquè anava en detriment d'una llengua unificada, on tots els dialectes tenien un pes similar. Es podria deduir, doncs, que això va motivar l'aparició de centres paral·lels i que, en una

llengua minoritzada com el català, hi ha hagut conseqüències que n'han afectat la unitat. Passats més de trenta anys, ens interessa veure la relació que hi ha entre l'ús de la llengua oral en els mitjans de comunicació per veure com ha evolucionat i si incorpora una visió oberta vers la diversitat dialectal, o si ha romàs immòbil durant els anys. Val a dir que, tret del manual d'estil actualitzat de TV3, la qüestió dialectal com a estratègia de comunicació és omesa als manuals d'IB3 i de TVV, en què més aviat s'indiquen pronúncies acceptables.

3.1. TV3

El primer canal televisiu oficial que s'engegà com a institució de la comunitat autònoma fou TV3 l'any 1983. Aquest nou canal mediàtic fou vist com un mitjà que uniria i promouria la participació de totes les àrees de parla catalana sota el mateix espai mediàtic, i que ajudaria el procés de normalització arreu. Tanmateix, no feia ni dos anys que el canal s'havia estrenat quan, el 1985, escriptors i investigadors de València i Alacant, Lleida, les illes Balears i Perpinyà —estudiosos *perifèrics*— signaren un comunicat en què valoraven el model de llengua de TV3. D'una banda, reconeixien que les emissions de TV3 suposaven una eina indispensable per a millorar la visibilitat i el coneixement del català entre la població, però lamentaven que es fes gairebé exclusivament en la varietat barcelonina (Bohigas i Aramon, 1990: 137). Aquesta negligència vers les altres varietats es percebia com un impediment per al reconeixement de la unitat de la llengua que havia existit anteriorment, cosa que anava en detriment del coneixement dels catalanoparlants sobre el seu idioma i contra la recuperació lingüística dins l'Estat espanyol. Aquesta polèmica no era nova atès que reproduïa els problemes que hi havia hagut a principi dels anys xx, als quals hem fet referència anteriorment.

Malgrat els començaments vacil·lants de TV3, en el seu llibre d'estil actualitzat, en la versió en línia, reconeix que la variació geogràfica catalana actualment hi és benvinguda.⁴ Aquest podria ser el cas de professionals de la comunicació que lingüísticament no provenen de la regió del català central, però que, en principi, no es veurien obligats a adoptar un dialecte que no fos el seu. En el present, TV3 inclou variació, una tendència que sembla a l'alça, tot i que s'hi percep una vacil·lació en presentadors com el mallorquí Rafel Vives —que empra trets dialectals centrals i balears dins les mateixes frases—, Miquel Piris o la valenciana Carolina Ferre. També trobam el cas d'actors valencians o mallorquins que empen el dialecte central,⁵ tot i que aquest no sempre ha estat el cas, com a *Dones d'aigua* (Paloma i Segarra, 2000: 55-56). Tanmateix, programes que tenen un grau d'espontaneïtat baix, com el *Telenotícies*, disposen de varia-

4. Secció 2.4.1.6, «Llengua variada territorialment».

5. Entre els exemples hi ha Margalida Grimalt a *Les coses grans*, Llum Barrera a *Polseres vermelles* o Pep Molina a *KMM*. Tot i que sovint la raó es pot trobar en la gènesi dels personatges, igualment es podrien crear guions que tinguessin en compte l'origen dels actors.

ció dialectal, percebuda sobretot en l'àmbit fonològic. Aquesta tendència seria semblant a la que va adoptar la BBC a principi dels anys noranta. Tot i que parlars balears, orientals, rossellonesos i valencians se solien reservar a notícies que pertanyien a aquestes regions, ara també se senten en altres emissions generals, tot i que encara són minoria. Ernest Rusinés, del Departament d'Assessorament Lingüístic de Televisió de Catalunya (TVC), esmentà en una comunicació personal que «la diversitat lingüística té presència en els nostres mitjans de manera natural, si bé el català central, per qüestions demogràfiques especialment, és quantitativament més present» (Rusinés, 2012).

3.2. *Televisió Valenciana*

Abans que s'estrenés TVV tingué lloc a València un simposi per tal de valorar el model audiovisual que s'hauria de seguir en la nova televisió. Molts lingüistes, escriptors i investigadors de totes les àrees catalanoparlants es reuniren el març de 1987 a la Universitat de València per parlar del marc lingüístic per al nou canal. Ferrando (1990) ofereix un compendi d'articles que responen a models que es percebien com a erràtics en la corporació catalana. Les reaccions contra allò que alguns estudiosos consideraven un model elitista que beneficiava el català central respecte dels altres parlars s'expressaren en forma de demandes d'un model més representatiu.

Malgrat les bones intencions, quan s'estrenà TVV, la llengua es veié marcada per la varietat del País Valencià, i aquest model evolucionà fins al que podríem anomenar un model sovint folkloritzant de la llengua. Com suggereixen Marzà *et al.* (2006: 24) «[t]he only reason for this impoverishment of the language is the desire to create an unnatural differentiation between dialects, which will in the end provoke the fragmentation of the language». Prova d'aquesta voluntat divisòria és una llista que contenia més de cinc-centes paraules que es consideraven massa principatines i que no eren benvingudes a la cadena (Agost, 2004a). Com suggeria Agost (2004b), la folklorització també arribava als doblatges. També cal notar que els telenotícies seguien un model de llengua que la feia similar a altres varietats del català, i no és coincidència que fossin l'únic programa que rebia assessorament lingüístic (Agost, 2004b: 69). Com és sabut, TVV ha deixat d'emetre des de novembre de 2013, però consideram que aquest precedent és important per a consideracions presents i futures.

3.3. *Televisió de les Illes Balears*

Sota el nom d'IB3, la corporació balear de ràdio i televisió començà les emissions el mes de març de 2005. Des del començament, l'equip polític que era al poder quan s'engegà tingué la creença que havia de ser un canal *bilingüe*, en el sentit que l'espanyol hi tingués una presència important a més del català, i no tant que hi hagués paritat de continguts. Tanmateix, des del moment en què s'estrenà, IB3 ha passat per diverses etapes. Des de 2007 fins a 2011 IB3 esdevingué la font principal d'emissions en català

per als telespectadors illencs, gràcies al canvi polític. Pel que fa a la inclusió de varietats, fins i tot l'any 2006, quan la televisió tot just s'havia engegat com a *bilingüe*, s'hi podia sentir una pluralitat d'accents, tant de les Illes com d'altres indrets dels Països Catalans (Bibiloni, 2006: 7). El maig de 2011 el Govern del PP, més conservador i centralista que anteriorment, tornà al poder amb una política clara de reduir la visibilitat del català. A això hi hem d'afegir que la darrera proposta d'aquest Govern (abril de 2014) ha estat d'incloure l'article salat en algunes seccions dels informatius, en un context de formalitat en què la població emprà l'article literari. Ens trobaríem davant d'un intent de folklorització de la llengua per motivacions ideològiques que la farien més distant de les altres varietats, seguint el precedent valencià. A més, s'ha prescindit de les recomanacions que fa la Universitat de les Illes Balears sobre l'ús del català.

3.4. *La interacció de les varietats del català en els mitjans audiovisuals*

Després d'analitzar els models de llengua o ideologies que s'empren a cada comunitat autònoma per via de la seva corporació televisiva pública, podem concloure que el català opera en aquest context com una llengua pluricèntrica. En la secció anterior hem vist que IB3 és un canal que mostra un disseny de l'audiència que s'adreça a tota la comunitat lingüística quan ho fa en català. Hi ha dos motius que ho podrien fer possible: el primer és el grau de diversitat que es registra entre els parlars illencs, i l'altre és la provenença dels professionals que hi treball(av)en. Cal recordar que els telespectadors balears han estat els únics dels Països Catalans que han tingut accés a TV3 i TVV des que en començaren les emissions. En aquest sentit, potencialment són els parlants més versats en els usos de la seva pròpia llengua. Com hem pogut comprovar, TV3 actualment segueix unes directrius en què els parlars de regions de fora de la central són acceptats; amb això també podríem dir que el disseny de l'audiència s'ha diversificat. Pel que fa a la Televisió Valenciana, és l'únic centre dels tres que tenen televisió pública en català que, mentre existia, només acceptava variació de la comunitat autònoma pròpia, la qual cosa va en contra de les tendències d'altres cadenes. Per tant, podríem concloure que el disseny de l'audiència que es veu a TVV no cerca la convergència amb parlants de més enllà de les fronteres del País Valencià, una decisió que fàcilment es podria atribuir a polítiques de planificació lingüística a favor de l'espanyol.

Marí (2007) arribà a conclusions que destacarien el poc pes de les varietats en els mitjans audiovisuals, de manera que

[a] la pràctica, doncs, l'aplicació d'un estàndard oral comú amb variacions internes s'ha vist superat per la dinàmica dels particularismes i les parcel·lacions generals, com a conseqüència de la mateixa estructura dels mitjans i àmbits de comunicació audiovisual. Els locutors, assessors i professionals no tenen gaire presents les opcions dels altres territoris ni les més generals [...]. (Marí, 2007: 35)

Tot i que hi ha indicis per creure que la situació canvia gradualment, no hi ha trets que facin pensar que hi ha una intenció de planificació estructurada i conscient, i és precisament en aquesta direcció que es podria treballar.

4. DISCUSSIÓ

Les qüestions que hem de valorar són dues. En primer lloc, si escau adoptar un model de llengua basat en principis de solidaritat entre els territoris, i no en l'estatus d'un dialecte per sobre dels altres (Milroy i Milroy, 1997: 53). En segon lloc, cal avaluar si el pluricentrisme actual va en detriment de la unitat de la llengua. És per això que ara encetarem un debat sobre quins models hauríem d'afavorir en català, prenent com a model altres llengües com l'anglès.

Consideram la implementació d'un model que inclogui la variació, com es fa en els mitjans britànics, una eina per a fer que els parlants siguin capaços de distingir les varietats que operen dins la seva pròpia llengua. Això aniria en oposició a crear un estàndard simplificat que cerqués la convergència lèxica i que defensés «la reducció de la variació dialectal, sia diatòpica, social o diacrònica» (Solís i Puigdomènech, 2006: 294). En contra d'aquest empobriment, creim en la variació, incloent-hi la lèxica, com una eina per a millorar el repertori i el capital lingüístic dels parlants, si més no pel que fa a la comprensió i no necessàriament a la producció. És sabut que els barbarismes i els calcs semàntics i sintàctics han entrat dins la llengua (Rico i Busquets, 2008: 215), i això no és el que advocam en aquest article, atès que ens trobam amb una llengua que encara està immersa en un procés de normativització i normalització, i que es troba en conflicte constant amb altres llengües cooficials. Caldria, per això, fer un pas més enllà per a fornir d'igualtat els diferents dialectes del català i defugir els prejudicis que s'atribueixen a parlars que no han tingut gaire visibilitat o prestigi.⁶ Com podem veure en altres llengües internacionals europees, com l'alemany o el francès, el pluricentrisme en si mateix no és un problema per a la llengua. Els problemes vénen si hi ha desnivells en la consideració de la importància de cada varietat, i si la comunicació entre el centre i la perifèria es fa de manera desigual, o si no hi ha comunicació entre els dialectes; l'estructura administrativa espanyola és propícia a aquests trets.

En un espai mediàtic comú inexistent en català, és important que els vincles lingüístics es puguin mantenir d'alguna manera, sobretot si la situació és tan dependent de resolucions polítiques en regions més fràgils que el Principat de Catalunya en qüestió de defensa de la llengua. En aquest sentit, doblatges recents que reproduïxen varietat lingüística que apareix en els originals (com és el cas de *Cars*, *Shrek 2* i *L'espantatronics*) inicien una tendència molt interessant pel que fa a la visibilitat de dialectes gràcies a calcs de tendències externes (Darder, 2012).

6. Aquí consideram el prestigi com una qualitat aleatòria i sovint lligada a valors econòmics i/o geogràfics, la qual cosa no justifica la pretesa superioritat.

5. CONCLUSIÓ

De la mateixa manera que la societat evoluciona per acceptar la diversitat pròpia, l'audiència plantejada com a ideal perd pes en les produccions en anglès i s'opta per un model naturalitzat i que reflecteix la realitat dels parlants als quals s'adrecen. Un model de llengua diversificat, que tingui en compte els requeriments ètics actuals pel que fa a la representació i a la pluralitat, que defugui estereotips i prejudicis, i que tracti els dialectes del català de manera respectuosa, complementària i no jerarquitzada seguiria el model que s'ha vist sovint a les televisions britàniques en les darreres dues dècades. És de gran importància que, en un espai mediàtic comú inexistent més enllà d'Internet, els productes audiovisuals que arriben a totes les terres de parla catalana, com és el doblatge de pel·lícules en el cinema, es faci de manera respectuosa amb els parlants i que no desprestigi parlars que no tenen tanta visibilitat en el circuit general com té el català central. En definitiva, es tracta de fer que els creadors de productes audiovisuals tinguin present la comunitat de parla sencera, i no només parlants ideals o idealitzats; és a dir, que els *referees* siguin tots els components de la comunitat i que es reclami, així, un espai que ha estat denegat per les institucions encarregades d'administrar les comunitats. Val a dir que, justament en un moment en què es dificulta l'accés a la televisió a través de repetidors, Internet té el potencial d'esdevenir un espai mediàtic compartit que no s'hauria d'infravalorar.

Tot i que consideram que el català és una llengua pluricèntrica, no creim que això suposi un impediment per a consolidar la unitat de la llengua. Com hem assenyalat més amunt en esmentar els llibres d'estil, es troba a faltar una estratègia conscient per a desenvolupar un model de llengua pel que fa a la unitat de la llengua, més enllà de les fronteres mentals i geogràfiques corresponents al mapa de comunitats autònomes. Tenim precedents de models de llengua per a llengües pluricèntriques, com són l'espanyol o l'anglès, però cal decidir quina estratègia és la que assegura la unitat de la llengua en el context postmodern i quin disseny de l'audiència s'aplica per a parlants de més enllà de la ciutat de Barcelona. Si prenem les regnes d'aquesta tendència, sobretot amplificada per les aplicacions a Internet presents i futures, amb petits canvis estratègics podem assegurar la vehicularitat del català en tot el territori.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AGOST, R. (2004a). «Traducció i models lingüístics» [en línia]. *Quaderns Divulgatius*, núm. 24. <http://www.escriptors.cat/?q=publicacions_quadernsdivulgatius24_traduccio> [Consulta: abril 2014].
- (2004b). «Translation in bilingual contexts. Different norms in dubbing translation». A: ORERO, P. (ed.). *Topics in audiovisual translation*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins.
- BELL, A. (1984). «Language style as audience design». *Language in Society*, núm. 13, p. 145-204.
- (2001). «Back in style: reworking audience design». A: ECKERT, P.; RICKFORD, J. R. (ed.). *Style and sociolinguistic variation*. Cambridge: Cambridge University Press.

- BIBILONI, G. (2007). «L'ús de la llengua catalana a IB3 Televisió». *Coneixements, Usos i Representacions Socials de la Llengua Catalana* [en línia] [Palma: Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears], núm. 1. <<http://www.uib.cat/depart/dfc/gresib/curs/2007/bibiloni.pdf>> [Consulta: 6 març 2015].
- BOHIGAS, P.; ARAMON, R. (1990). «La llengua en els mitjans de comunicació de massa i especialment en la televisió». A: INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA. *Documents de la Secció Filològica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- BOIX, E.; VILA, F. X. (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel. (Lingüística)
- CASTILLO VENTURA, C. [et al.] (2011). *Llibre d'estil per als mitjans audiovisuals en valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- CLYNE, M. (2004). «Pluricentric language». A: AMMON, U.; DITTMAR, N.; MATTHEIER, K. J.; TRUDGILL, P. *Sociolinguistics: An international handbook of the science of language and society*. Vol. 1. Berlín; Nova York: Walter de Gruyter, p. 296-300.
- CLYNE, M. (ed.) (1992). *Pluricentric languages: Differing norms in different nations*. Berlín; Nova York: Mouton de Gruyter.
- COMPANY, C.; PUIGRÒS, M. A. (2006). *Llibre d'estil d'IB3*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura.
- CORPORACIÓ CATALANA DE MITJANS AUDIOVISUALS (2006). *És a dir: Llibre d'estil de la CCMA* [en línia]. <<http://esadir.cat>> [Consulta: abril 2014].
- COUPLAND, N. (2007). *Style: Language variation and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (2009). «The mediated performance of vernaculars». *Journal of English Linguistics*, vol. 37, núm. 3, p. 284-300.
- (2010). «Language, media and social change». SPELL, vol. 24: *Performing the self*, p. 127-151.
- DARDER, L. (2012). *Style as a translatable dimension of language: the applicability of the translation of style in animated films*. Tesi doctoral. Disponible en línia a: <<http://etheses.whiterose.ac.uk/4232/>> [Consulta: juny 2014].
- DI GIACOMO, S. M. (1999). «Language ideological debates in an olympic city: Barcelona 1992-1996». A: BLOMMAERT, J. (ed.). *Language ideological debates*. Berlín; Nova York: Mouton de Gruyter.
- FENNELL, B. (2001). *A history of English: A sociolinguistic approach*. Malden; Oxford; Victòria: Blackwell.
- FERRANDO, A. (1990). «Elements per a una proposta fonètica». A: FERRANDO, A. (ed.). *La llengua als mitjans de comunicació*. València: Universitat de València. Servei de Publicacions.
- FIGUEROA-CLARKE, M. (2009). Comunicació personal per correu electrònic (agost).
- KOZLOFF, S. (2000). *Overhearing film dialogue*. Berkeley; Londres: University of California Press.
- LIPPI-GREEN, R. (1997). *English with an accent: Language, ideology and discrimination in the United States*. Londres; Nova York: Routledge.
- MARÍ, I. (2007). «La consolidació d'un estàndard oral: límits i condicions». *Quaderns del CAC*, núm. 28, p. 32-37.
- MARZÀ IBÁÑEZ, A.; CHAUME VARELA, F.; TORRALBA MIRALLES, A.; ALEMANY, A. (2006). «The language we watch: an approach to the linguistic model of Catalan in dubbing». *Mercator Media Forum*, vol. 9, núm. 1, p. 14-25.

- MAS, J. A. (2012). «Catalan as a pluricentric language: the Valencian case». A: MUHR, R. (ed.). *Non-dominant varieties of pluricentric languages. Getting the picture*. Viena: Peter Lang.
- MILROY, J.; MILROY, L. (1997). «Varieties and variation». A: COULMAS, F. (ed.). *The handbook of sociolinguistics*. Oxford; Cambridge, Mass.: Blackwell.
- PALOMA, D.; SEGARRA, M. (2000). «Llengua oral i llengua escrita a les sèries de televisió». A: CROS, A.; SEGARRA, M.; TORRENT, A. [ed.] *Llengua oral i llengua escrita a la televisió*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PEREA, M. P. (2001). «La momentània i incomplerta reconducció balear de "L'obra del Diccionari": A. M. Alcover i "La personalidad lingüística de Mallorca"». *Llengua i Literatura*, vol. 12, p. 239-295.
- PUIGBÓ, J. (2000). «Llengua i mitjans audiovisuals». A: CREUS, I.; JULIÀ, J.; ROMERO, S. (ed.). *Llengua i mitjans de comunicació*. Lleida: Pagès.
- RICO I BUSQUETS, A. (2008). «El català en els mitjans de comunicació». A: FERNÁNDEZ, E.; REGUEIRA, X. L. (ed.). *Perspectivas sobre a oralidade*. Santiago de Compostella: Consello da Cultura Galega: Instituto da Lingua Galega.
- RUSINÉS, E. (2012). Comunicació personal per correu electrònic (juliol). [Comunicació reiterada, abril 2014]
- SABATER, E. (1991). *Ni «heavy», ni «light»: català modern!* Barcelona: Empúries.
- SOLÀ, J. (2003). *Ensenyar la llengua*. Barcelona: Empúries.
- SOLÍS, L.; PUIGDOMÈNECH, M. (2006). «Proposta de llibre d'estil per a Andorra Televisió: notes sobre el procés d'estandardització de la varietat lingüística nord-occidental». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Societat Catalana de Sociolingüística], núm. 19, p. 291-308.
- WITHERS-WILSON, N. (1993). *Vocal direction for the theatre: From script analysis to opening night*. Nova York: Drama Book.
- WOLFRAM, W.; SCHILLING-ESTES, N. (2006). *American English: Dialects and variation*. 2a ed. Malden; Oxford; Victòria: Blackwell.